

UMUMIY O‘RTA TA‘LIM MAKTABLARINING TASVIRIY SAN‘AT DARSLARIDA O‘QUVCHILARGA NATYURMORT ISHLASHNI O‘RGATISH METODIKASI

Boltaboyev Azizbek Xasanboy o‘g‘li

Namangan davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi Phd.

E-mail: azizbekboltaboyev1994@gmail.com Tel- 943082603

Raximjonova Nodiraxon Baxromjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi yo‘nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining tasviriy san‘at darslarida o‘quvchilarga natyurmort ishlashni o‘rgatish metodikasi ilmiy-pedagogik asosda yoritiladi. Natyurmort janrining tarixiy shakllanishi, uning o‘quvchilarda kuzatuvchanlik, kompozitsion tafakkur, rang sezgirligi va badiiy didni rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Shuningdek, naturani tanlash, kompozitsiya tuzish, yorug‘-soya qonuniyatlari, ranglar uyg‘unligini o‘rgatish bosqichlari hamda samarali metod va usullar bayon etiladi.

Kalit so‘zlar: tasviriy san‘at, natyurmort, metodika, kompozitsiya, yorug‘-soya, rangtasvir, naturadan rasm ishlash, estetik tarbiya.

Kirish. Tasviriy san‘at fanining asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan rangtasvir mashg‘ulotlarida natyurmort janri alohida ahamiyat kasb etadi. Natyurmort – bu oddiy buyumlar, mevalar, gullar, maishiy predmetlar orqali shakl, rang, yorug‘-soya, kompozitsiya va fazoviy tasvir qonuniyatlarini o‘rgatishning samarali vositasidir. Mazkur janr o‘quvchilarda nafaqat tasviriy ko‘nikmalarni, balki kuzatuvchanlik, tafakkur aniqligi, estetik idrok va tahliliy fikrlash qobiliyatlarini shakllantiradi.

Tasviriy san‘at darslari umumiy o‘rta ta‘lim tizimida o‘quvchilarning estetik dunyoqarashini shakllantirish, ijodiy tafakkurini rivojlantirish va badiiy didini tarbiyalashda muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, natyurmort janri o‘quvchilarni real borliqni kuzatish, shakl va hajmni to‘g‘ri tasvirlash, yorug‘-soya munosabatlarini anglashga o‘rgatadi.

“Natyurmort” atamasi fransuzcha “nature morte” – “jonsiz tabiat” ma’nosini anglatadi. Bu janrda mevalar, gullar, uy-ro‘zg‘or buyumlari, kitoblar, idish-tovoqlar kabi predmetlar tasvirlanadi. San‘at tarixida natyurmort alohida janr sifatida XVII asr Gollandiya maktabida shakllangan bo‘lsa-da, keyinchalik ko‘plab rassomlar ijodida muhim o‘rin egallagan. Masalan, Paul Cézanne natyurmort orqali shakl va rang munosabatlarini chuqur tahlil qilgan bo‘lsa, Ivan Khrutsky ijodida naturaning realistik tasviri ustuvorlik qiladi.

Maktab amaliyotida natyurmort ishlash o‘quvchilarni tasviriy savodxonlikka o‘rgatishning muhim bosqichi hisoblanadi.

Asosiy qism. Natyurmort ustida ishlash jarayonida o‘quvchilar, predmet, shaklini kuzatish va tahlil qilish, hajmni yorug‘-soya orqali ifodalash, ranglar uyg‘unligini toppish, kompozitsion muvozanatni saqlash kabi ko‘nikmalarga ega bo‘ladilar.

Bu jarayon nafaqat badiiy, balki mantiqiy va fazoviy tafakkurni ham rivojlantiradi. Psixologik jihatdan qaralganda, naturadan rasm ishlash diqqatni jamlash, sabr-toqat va aniqlikni talab qiladi. Mashhur pedagog-psixolog Lev Vygotsky ta’kidlaganidek, o‘quvchining bilish faoliyati amaliy harakat jarayonida samarali rivojlanadi. Natyurmort ishlash aynan shunday faoliyat turiga kiradi.

Natyurmort ishlashni o‘rgatish avvalo naturani to‘g‘ri tanlash va joylashtirishdan boshlanadi. Quyidagi metodik talablar muhim:

1. “Predmetlarni tanlash:” shakli sodda, rangi aniq va o‘zaro kontrastli buyumlar tanlanadi (masalan, ko‘za, olma, kitob).

2. “Kompozitsiya tuzish:” predmetlar markaziy va yordamchi qismlarga ajratilib, muvozanat saqlanadi.

3. “Yorug‘likni tashkil etish:” bir tomondan tushadigan yorug‘lik hajmni aniq ko‘rsatadi.

4. “Fon tanlash:” fon ranglari asosiy predmetni ajratib ko‘rsatishi lozim.

Rangtasvir jarayonida issiq va sovuq ranglar uyg‘unligi, kontrast va nyuans tushunchalari amaliy misollar orqali ko‘rsatiladi. Masalan, Vincent van Gogh natyurmortlarida rang kontrasti kuchli ifodalangan bo‘lsa, Henri Matisse asarlarida dekorativ rang uyg‘unligi ustuvor ahamiyatga ega.

Bunday misollar o‘quvchilarning estetik didini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Natyurmort ishlashni o‘rgatishda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

Ko‘rgazmali metod – tayyor reproduksiya va namunaviy ishlarni tahlil qilish.

Amaliy metod – bosqichma-bosqich mustaqil rasm ishlash.

Tahliliy metod – o‘quvchi ishlarini birgalikda muhokama qilish.

Interfaol metodlar – “Aqliy hujum”, “Klaster”, “B-B-B” usullari orqali nazariy bilimlarni mustahkamlash.

Shuningdek, STEAM yondashuvi asosida geometriya bilan integratsiya qilish mumkin. Masalan, silindr, shar, prizma shakllarini naturada aniqlash orqali matematik tushunchalar mustahkamlanadi.

Natijalar va muhokama. Amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, tizimli ravishda natyurmort ishlash o‘quvchilarning, kuzatuvchanlik darajasini oshiradi, fazoviy

tafakkurini rivojlantiradi, estetik didini shakllantiradi, mustaqil ijodiy fikrlashini kuchaytiradi.

Natyurmort ustida ishlash jarayoni sabr-toqat, aniqlik va mas’uliyatni tarbiyalaydi. Bu sifatlar boshqa fanlarni o’zlashtirishda ham ijobiy ta’sir ko’rsatadi.

Xulosa. Umumiy o’rta ta’lim maktablarining tasviriy san’at darslarida natyurmort ishlashni o’rgatish o’quvchilarning tasviriy savodxonligini shakllantirishning muhim vositasidir. To’g’ri tashkil etilgan metodik jarayon orqali o’quvchilar shakl, hajm, yorug’-soya va rang munosabatlarini chuqur anglaydi hamda ijodiy salohiyatini namoyon etadi. Shu bois natyurmort ishlash metodikasini takomillashtirish, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo’llash va milliy san’at an’analari bilan uyg’unlashtirish tasviriy san’at ta’limining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Komoldinov, S. J. O. (2026). The pedagogical significance of composition in pencil drawing lessons. *European Journal of Economic Dynamics and Policy*, 2(1), 21-24.
2. Komoldinov, S. J. O. G. L., & Isaboyeva, M. I. Q. (2026). Manzara janrini o’rgatishda rangtasvir texnikalarining metodik qo’llanilishi. *Science and Education*, 7(2), 344-349.
3. Jomoldin o’g’li, K. S. SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT.
4. Komoldinov, S. (2023, December). Qalamtasvir mashg’ulotlarida kompozitsiyaning ahamiyati. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: “Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions”* (Vol. 1, No. 01).
5. Rakhimov, K. (2023). The place of graphics in the fine arts. *Solution of social problems in management and economy*, 2(2), 5-8.
6. Rakhimov, K. (2023). THE ROLE OF PORTRAIT ARTISTS IN FINE ARTS. *Models and methods in modern science*, 2(2), 13-19.
7. Rakhimov, H. U. (2023). ANALYZING THE PROFESSIONAL QUALITIES OF FUTURE FINE ARTS TEACHERS BASED ON ART STUDIES. *Экономика и социум*, (1-1 (104)), 50-53.
8. Pulatov, D. S., & Kh, R. U. (2019). On fine arts and its varieties. *Вестник магистратуры*, (4-4 (91)), 89-90.
9. ogli Rakhimov, H. U. AJMR. *AJMR*.
10. Oripov, B. B. (2025). Ideals of the third renaissance and their artistic expression in the fine art of Uzbekistan. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(8), 28-32.
11. Oripov, B. B. (2025, December). INCREASING THE SCIENTIFIC COMPONENT OF THE ART OF POTTERY IN STUDENTS. In *International Conference Platform* (No. 6, pp. 134-137).
12. Oripov, B. B. (2025). The connection of fine arts to biological science. *Science and Education*, 6(12), 621-626.
13. BADIRJANOVICH, O. (2020). THE ROLE OF CERAMICS IN PROFESSIONAL TRAINING OF YOUNG PEOPLE IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. *THE AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE AND EDUCATION INNOVATIONS Учредители: The USA Journals*, 2(9), 447-451.

14. Oripov, B. (2025). O ‘QUVCHILARNING RUHIYATINI SHAKLLANTIRISHDA VA TARBIYALASHDA, XALQ AMALIY SAN’ATINING O ‘RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2, 4-3.
15. Oripov, B. N. (2008). Tasviriy san’at ta’limida didaktika.
16. Oripov, B. N. (2006). Fine art and its teaching methodology. *Tashkent-2005." SCIENCE-INTELLIGENCE*.
17. Oripov, B. (2004). Jahon san'ati tarixi. 3 qismli.
18. Oripov, B. (2004). San'at tarixidan qisqacha izohli lug'at.
19. Yuldashev, J. (2024). BO ‘LAJAK TARIX O ‘QITUVCHILARINI TAYYORLASH JARAYONIGA AKSIOLOGIK YONDASHUVNI JORIY ETISHNING METODIK XUSUSIYATLARI. *Farg'ona davlat universiteti*, (5), 6-6.
20. Yuldashev, J. (2024). BO‘LAJAK TARIX O‘QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 1(9).
21. Yuldashev, J. BO ‘LAJAK TARIX O ‘QITUVCHILARINING AKSIOLOGIK POZITSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. *DENE TÁRBIYASÍ HÁM SPORT*, 251.
22. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. *JournalNX*, 10(10), 34-38.
23. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS–AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. *Академические исследования в современной науке*, 3(50), 33-36.
24. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In *International Conference on Economics, Finance, Banking and Management* (pp. 201-205).
25. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In *International Conference on Economics, Finance, Banking and Management* (pp. 201-205).
26. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS–AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. *Академические исследования в современной науке*, 3(50), 33-36.
27. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. *JournalNX*, 10(10), 34-38.
28. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In *International Conference on Economics, Finance, Banking and Management* (pp. 201-205).
29. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS–AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. *Академические исследования в современной науке*, 3(50), 33-36.
30. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. *JournalNX*, 10(10), 34-38.

31. Yuldashev, J. (2024). BO‘LAJAK TARIX O‘QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 1(9).
32. Odilboyeva, U. Z. (2025, December). The scientific and pedagogical influence of teacher cognition theory on method selection in the educational process. International Conference Platform, 6, 152–157.
33. Odilboyeva, U. Z. Q. (2026). O ‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA TERMINLAR HOSIL BO ‘LISHINING QIYOSIY TAHLILI. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (1), 32-36.
34. Odilboyeva, U. Z. (2026, January). THE DEVELOPMENT OF AUTOPEDAGOGICAL COMPETENCE IN STUDENTS DURING ENGLISH LANGUAGE EDUCATION. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 90-93).
35. Yunusov, G. O. (2026). TALABA-YOSHLAR MA’NAVIYATINI YUKSALTIRISHDA XALQ FOLKLOR SAN’ATINING O ‘RNI. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (3), 58-62.
36. Rakhimov, H. U. (2026, January). THE SIGNIFICANCE OF AUTOPEDAGOGICAL COMPETENCE IN VISUAL ARTS EDUCATION. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 30-34).
37. Umarjon ogli, H. R. (2021). Technologies for improving composition and drawing skills based on the rules of composition. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 765–767.